

Взаємодія лізингових компаній з банківськими установами щодо інвестиційного забезпечення відтворення економіки

Досліджено різні форми залучення інвестиційних ресурсів для активізації структурних перебудов в Україні. Окреслено перспективи розвитку ринку лізингу за участю банків.

Исследованы разные формы привлечения инвестиционных ресурсов для активизации структурных преобразований в Украине. Очерчены перспективы развития рынка лизинга с участием банков.

In the article different forms of the investment recourses are researched. The prospects of the further development of leasing market with the bank' participation are outlined.

Ключові слова: лізинг, фінансовий лізинг, лізингові компанії, інвестиційні ресурси, банківська діяльність.

Постановка проблеми. Залучення різних джерел фінансування інвестиційних процесів є головним питанням сьогодення. Однією з нових форм фінансування є лізинг, який, з одного боку, дозволяє залучати вільні грошові фінансові ресурси, з іншого – є механізмом оновлення основних фондів. В Україні найбільшим розвинутим сегментом на ринку інвестицій є банківсько-кредитний, який, на жаль, на даному етапі не забезпечує належний рівень фінансування довгострокових інвестиційних проектів. Виходячи з цього, доцільним було залучення банків до інвестування поряд з лізинговими компаніями для ефективної акумуляції інвестиційних ресурсів та активізації структурних перебудов в Україні.

Актуальність поглиблення наукових досліджень щодо розробки ефективних механізмів та фінансових технологій співпраці банків з лізинговими компаніями підтверджується підписанням Меморандуму 28 лютого 2009 року між Асоціацією “Українське об'єднання лізингодавців” та Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України щодо проведення спільних заходів, поширення кращої світової практики лізингових послуг, а також удосконалення нормативної бази для визначення статусу, повноважень та посилення захисту учасників лізингового ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значні наукові здобутки щодо дослідження інвестиційно-посередницької ролі банків представлені в роботах Т. Васильєвої, О. Васюрєнка, О. Вовчак, А. Кузнецової, Я. Карпи, Б. Луціва, А. А. Пересади, С. Леонова та ін. Шляхи пошуку нових джерел інвестування запропоновані в роботах В. С. Захаріна, В. Попова. Проблематика розвитку лізингового ринку активно досліджується різними науковцями, зокрема, в роботах О. І. Васильчишина, В. А. Горьомкіна, О. О. Ляхової, О. Л. Дорош.

Незважаючи на велику кількість наукових досліджень щодо діяльності банків та лізингових компаній на інвестиційному ринку, на жаль, в переважній більшості наукових робіт цих посередників розглядають відокремлено: банки – як лідерів ринку капіталу, а лізингові компанії – як незначного учасника інвестиційного ринку. У вітчизняній економічній літературі недостатньо уваги приділено розробці комплексної стратегії співпраці, в той час як розвиток синергетичних форм взаємодії „банки – лізингові компанії ” набуває все більшої актуальності.

Формування цілей статті. Метою є дослідження взаємодії банків з лізинговими компаніями на інвестиційному ринку з метою розширення обсягів інвестиційних ресурсів для відтворення основних фондів в реальному секторі економіки України. Для вирішення цього були поставлені наступні задачі: оцінити існуючий стан відтворення основного капіталу; проаналізувати тенденції на ринку лізингових послуг; визначити перспективи співпраці лізингових компаній та банківських установ.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні Україна позбавлена достатніх інвестиційних можливостей для структурної перебудови економіки, в тому числі для оновлення основних фондів. В даній економічній ситуації для активізації інвестиційного процесу необхідно використання всіх можливих методів та інструментів залучення інвестицій, серед яких є лізинг. Основна мета лізингу – це вкладання тимчасово вільних ресурсів в довгострокові об'єкти. До такої форми фінансування своїх активів звертається велика кількість суб'єктів підприємницької діяльності. В реальних інвестиціях лізинг – це механізм оновлення основних фондів. Про недостатність інвестиційного капіталу в сучасних умовах свідчать дані таблиці 1.

Таблиця 1.

Інвестиції в основний капітал в економіку України

	1990	1995	2000	2002	2004	2005	2006	2007	2008
	млн. крб. млрд. крб.			млн. грн.					
Інвестиції в основний капітал	31114	937816	23629	37178	75714	93096	125254	188486	233081
Індекси інвестицій в основний капітал: % до 1990 року	100,0	29,1	25,2	33,1	55,7	56,8	67,6	87,7	
% до попереднього року	101,9	71,5	114,4	108,9	128,0	101,9	119,0	129,8	97,4

Складено автором на основі джерел [1, 2]

У 2000-2007 роках темпи зростання інвестицій в основний капітал були досить високими. Високий показник зафіксовано в 2004 році – 128 % від попереднього, а у 2007 році – 129,8 % , що в умовах нестабільної економічної ситуації є достатнім. І незважаючи на темпи обсягів капітальних вкладень в основний капітал досі не вдалося відновити процеси інвестування на рівні 1990 року. Таким чином, при позитивних тенденціях до 2008 року не можна стверджувати, що показники інвестиційної діяльності повністю забезпечували модернізацію економіки. Наприкінці 2008 року ситуація змінилась докорінним чином. На протязі 9 місяців 2008 року зберігалась позитивна тенденція щодо приросту інвестицій – індекс січня-вересня складав 104,7 % до аналогічного періоду 2007 року. Але в 2008 року уповільнилися темпи вкладання інвестицій в основний капітал, що відразу відобразилось на підсумку всього року.

Таким чином, задача щодо пошуку нових форм інвестування є дуже актуальною для більшості промислових підприємств. Тому лізинг може стати альтернативою оновлення основних засобів. З одного боку, лізинг є елементом інвестиційного процесу, одним з фінансових інструментів, що використовується в економіці розвинутих країн. Адже в багатьох країнах світу значну частину інвестицій складають саме інвестиції, що пов'язані з лізингом. Так, в Чехії ринок лізингових послуг становить - 4,78% ВВП, в Естонії - 5,38%, в Угорщині – 4,7%, в Росії – 1,1%, в Україні – 0,63 % [3].

З іншого боку, застосування традиційних інструментів не може задовольнити всі потреби українських підприємств в фінансуванні. Тому в Україні в кінці 1990-х років почався розвиток лізингових послуг.

В світі початок діяльності лізингових компаній припадає на середину ХХ сторіччя. Так, перша лізингова компанія “United State leasing corporation” з'явилась у США в 1952 році в Сан-Франциско. В Європі першою лізинговою компанією була німецька компанія з Дюссельдорфу “Lione leasing GmbH”, рік заснування - 1962. Дуже скоро інтерес до даного виду підприємницької діяльності проявляли банки. У 1960-70-х роках укладені перші договори фінансової оренди, як одного з видів лізингу.

В Радянському Союзі першими серед лізингового бізнесу були зовнішньоторговельні об'єднання: “Автоекспорт”, “Машиноекспорт”, “Трактороекспорт” [4]. Проте лізинг не набув широкого поширення: експортний лізинг використовувався як засіб одноразової розміщення за кордоном спільним підприємствам, низька конкурентоспроможність радянської техніки і низький розвиток сервісу; відсутність у лізингоотримувачів самостійності у зовнішньоекономічній діяльності, нормативно-правове забезпечення та регулювання лізингової діяльності було недостатнім.

В Україні до 1997 року лізингова діяльність здійснювалась відповідними положеннями Цивільного кодексу, Законом “Про оренду державного та комунального майна”. Особливістю лізингових операцій до 1997 року було те, що лізингом займалися або банки, або бази постачання. У грудні 1997 року прийнято базовий Закон “Про лізинг”. В Україні діяльність лізингових компаній регулюється Законом України “Про фінансовий лізинг”. Згідно Закону [5], фінансовий лізинг або інвестиційний лізинг - це форма лізингу, за якою лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоотримувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоотримувачеві на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі).

Отже, лізингова компанія забезпечує рух інвестиційних ресурсів від лізингоотримувача та спрямовує і перерозподіляє вільні грошові кошти між усіма учасниками процесу, при цьому залучає страхові компанії для перерозподілу ризиків та банки для підвищення рівня ліквідності. Якщо для банків та страхових компаній переваги в даному співробітництві - це отримання доходу, то для підприємств – крім всього ще і можливість придбання на вигідних умовах продукції, для підприємства-виробника – забезпечення каналу збуту. Важливість цієї взаємодії полягає в основній

функції лізингових компаній – пошук та залучення вільних інвестиційних ресурсів. Саме тому лізингові компанії є важливими посередниками на ринку інвестиційних послуг та мають стати повноцінними учасниками інвестиційного процесу.

Другою хвилею розвиток ринку лізингових послуг можна назвати 2005 рік, коли динамічно розвивався ринок банківських послуг. У цей період часу почався процес створення афільованих лізингових компаній при банківських структурах. Тому на кінець 2008 року ринок лізингу в Україні збільшився в декілька разів, що продемонстровано в таблиці 3.

Таблиця 3

Обсяг розвитку ринку лізингу та ринку банківських послуг
в Україні в 2005-2008 роках [3,6]

Роки	Кредитно-інвестиційний портфель банків млрд. грн.	Портфель угод лізингових компаній млрд. грн.	Темп зростання кредитно-інвестиційного портфеля банків, %	Темп зростання портфеля угод лізингових компаній, %
2005	148,875	2,4	-	-
2006	252,623	4,9	170	204
2007	462,149	20,2	183	412
2008	759,686	28,5	164	141

За останні роки лізинг набув поширення, і хоча за 2009 рік можемо констатувати значне зменшення обсягів укладених лізингових угод на 8,7 млрд. грн. в порівнянні з аналогічним періодом 2008 року, але намітились позитивні тенденції – за 2 квартал 2009 року на ринку лізингу було укладено 1034 контракти, що на 82,69% більше, ніж в 1 кварталі, а саме – 573,2 млн. грн [7].

На 01.01.2007 року у структурі фінансування лізингових операцій в Україні частка банківських кредитів становила 70 % . В банківському секторі надавалися кредитні ресурсів до того моменту, поки на світових фінансових ринках було досить цих ресурсів. Ситуація змінилася на початку 2009 року, коли вітчизняні банки припинили свою діяльність як основних постачальників ресурсів в економіку, що відразу відчули і лізингові компанії, що демонструє таблиця 4.

Динаміка банківських кредитів у загальній структурі
фінансування лізингових угод у 2005-2008 рр. [7]

Роки	Частка банківських кредитів у загальній структурі фінансування лізингових угод, %
2005	67,20
2006	71,90
2007	70
2008	47,10

На даний момент часу, окремі комерційні банки мінімізували свою кредитну діяльність, що відразу позначилось на інвестиційному секторі та реальній економіці. Зрозумілим є, що ні банківський сектор, ні окремі лізингові компанії не в змозі забезпечити потребу українських підприємств щодо фінансування по причинам:

- після кризи 2008-2009 років в Україні почалися процеси ліквідації та рекапіталізації банківських установ. Як наслідок, на початку 2009 року декілька комерційних банків були не в змозі розраховуватися по своїм зобов'язанням;
- банки на даному етапі мають недостатні довгострокові фінансові ресурси;
- для оновлення зношених основних фондів в Україні потрібні інвестиції. По оцінкам незалежних експертів [8], Україна потребує щонайменше 172 млрд. дол. США інвестицій в основні засоби з метою їх оновлення. Адже рівень зносу основних засобів в Україні нині становить у середньому 50%, а в сільському господарстві, промисловості, будівництві, водному і авіаційному транспорті, соціальній сфері - 60% та більше відсотків (сюди входить як рухоме, так і нерухоме майно);
- тенденція щодо зменшення інвестування банківських ресурсів в основний капітал, що продемонстровано в таблиці 5.

Інвестиції банків в основний капітал [9]

Обсяги банківських інвестицій в основний капітал	Роки									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
У фактичних цінах, млн. грн.	391	1400	1985	4196	5735	13740	19406	31182	21421,8	
У % до загального обсягу	1,7	4,3	5,3	8,2	7,6	14,8	15,5	16,6	15,6	

Отже, можемо констатувати, що координованість дій учасників інвестиційного процесу необхідна для посилення координації інвестиційних потоків в економіку, в даному випадку – співпраця лізингових компаній та банківських установ може бути перспективним напрямком для всіх учасників процесу – банків, лізингових компаній та підприємств.

Саме за кордоном була введена практика, коли лізингові компанії звертаються до банків для випуску облігацій та євробондів. Так, в 2007 році в Росії в результаті взаємодії лізингової компанії «Магістраль Фінанс» та інвестиційного банку «КИТ Фінанс» була проведена сек'юритизація лізингових зобов'язань і отримати достатній обсяг фінансових ресурсів – 12,57 млрд. рос. рублів під заниженою ставкою 7,875 % (середня ставка на банківські кредити становила 14 %). Схема полягала в тому, що було зібрано в єдиний пул зобов'язання за договорами лізингу Російської залізниці та перепродати їх іноземній компанії – Red Arrow International Leasing PLC, яка виступала як емітент облігацій [10]. Отже, даний механізм поки ще не був апробований вітчизняними лізинговими компаніями з банками для залучення більш дешевих ресурсів.

Однією з практик в Україні може стати досвід Польщі, де лідерами в лізинговому бізнесі є спеціалізовані компанії, які підконтрольні банкам. Виділимо основні причини створення лізингових компаній при потужних банках: падіння платоспроможності підприємств; криза в інвестиційній сфері; складна ситуація на світових фінансових ринках; недоступність до вітчизняних банківсько-кредитних ресурсів. Тому прогнозованим стало те, що лізингові компанії зацікавлені в створення інвестиційних груп разом з більш потужними інвестиційними посередниками, а саме – з банками. Така форма організації має ряд суттєвих переваг.

Розглянемо взаємодію банків та лізингових компаній, яка має ряд суттєвих переваг саме для лізингових компаній:

1. лізингова фірма, що створена банком, отримує можливість залучати пільгові кредити для розширення своєї діяльності, по яким фінансується і інша власна діяльність банківської установи;
2. управляти ліквідністю. Для спеціалізованих лізингових компаній особливо актуальним є ризик ліквідності, так як оборотність фінансування в лізингу

досить складна для прогнозування. В банку, для якого лізинг – не основний вид діяльності, ризики ліквідності створеної при банківській структурі компанії покриваються ліквідними активами банку.

3. банки мають великі можливості щодо встановлення справжньої платоспроможності лізингоотримувача, що дозволяє лізинговій фірмі приймати виважене рішення щодо клієнта на підставі більш достовірної інформації.

В межах банківсько-лізингового бізнесу банківські установи отримують наступні переваги:

- лізинг є досить вигідним інструментом для більшості банків, оскільки під лізинговими операціями слід розуміти використання короткострокових або середньострокових кредитних ресурсів;
- для багатьох банків розроблена окрема стратегія щодо лізингового бізнесу, так як обсяги кредитування дещо знизились за останній рік, тому лізинг може стати тим інструментом, в якій банки може направляти тимчасово вивільнені короткострокові ресурси при досить високій дохідності;
- в заставу до банку потрапляють предмет лізингу, майнові права на лізингові платежі за договором лізингу;
- лізингова компанія виконую ряд обов'язків, а саме: здійснює аналіз кредитоспроможності, займається низкою технічних питань;
- ризики банки поділяють з лізинговими компаніями, які фінансують за рахунок власних коштів від 5 % до 50 % від суми кожного проекту;
- збільшення клієнтської бази та нарощування кредитного портфелю.

Одним із перших банків, що створив підконтрольну собі лізингову компанію був АКБ «Україна». В 1996 році розпочав свою діяльність Фінансово-лізинговий дім «Україна» для надання послуг на ринку лізингового кредитування [11].

Про інтерес вітчизняних банківських установ до створення афілійованих лізингових компаній на даному етапі говорить той факт, що провідні лізингові компанії є підконтрольні різним банківським групам, що демонструє таблиця 6.

Таблиця 6.

Лідери на ринку лізингових послуг [7]

№	Назва лізингової компанії	Портфель лізингових угод станом на 31.12.2008 р., млн. грн.
1.	ПП «ВТБ Лізинг Україна»	5746,98
2.	ТОВ «Райфайзен Лізинг Аваль»	1879,99
3.	ТОВ «УніКредит Лізинг»	1646,10
4.	ТОВ «Хьюпо Альпе Адрія Груп»	716,44
5.	ТОВ «ІНГ Лізинг Україна»	625,86
6.	ТОВ «Євро Лізинг»	582,53
7.	ТОВ «Ласка Лізинг»	514,00
8.	ТОВ «СГ Еквіпмент Лізинг Україні»	486,88
9.	ТОВ «Перша лізингова компанія – ALD Automotive»	427,70
10.	ТОВ «VAB Лізинг»	423,00

Висновки. На сучасному етапі розвитку економіки майже відсутні передумови для залучення інвестиційних ресурсів, в першу чергу, для відтворення основних фондів. Тому лізинг є інвестиційним механізмом оновлення основних засобів, який у всьому світі використовується банками як різновид фінансової послуги і в той же час є самостійною галуззю небанківського фінансування. Практика доводить, що ефективна взаємодія між банками та лізинговою компанією приносить економічну вигоду банкам, лізинговим компаніям та країні в цілому. А в умовах фінансових кризових явищ, створення вигідних тандемів між різними учасниками інвестиційного призведе лиш до позитивних результатів. В наступні роки можемо спрогнозувати, що кількість незалежних лізингових компаній буде зменшуватися, а на їх місце придуть інвестиційні групи, до складу яких будуть входити банки та лізингові компанії. Серед перспективних напрямків співпраці банків та лізингових компаній відмітимо сек'юритизацію лізингових зобов'язань та випуск облігацій.

Список використаної літератури

1. Захарін С. Інвестиційне забезпечення відтворення основних фондів / С. Захарін // Економіка України. – 2007. - № 5. – С. 43-51.
2. Інвестиції в основний капітал за 2000-2008 рр. [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Результати дослідження ринку лізингу України - 2007 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців». – Режим доступу : <http://www.leasing.org.ua/ua/news/?pid=872&print=1>.
4. Дорош О. Л. Небанківські фінансові інститути в економічній системі України : дис. ... кандидата екон. наук : 08.01.01 / Дорош Оксана Львівна. – Львів, 2003. – 212 с.
5. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16 січня 2003 р. № 1381-IV // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 15. – С. 231
6. Структура кредитно-інвестиційного портфеля на 01.01.2009 р. [Електронний ресурс] / Асоціація українських банків. – Режим доступу : http://www.aub.com.ua/ua/2008.html?_m=publications&_t=rec&id=14717
7. Новини ринку лізингу [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Асоціації «Українське об'єднання лізингодавців». - Режим доступу : <http://www.leasing.org.ua/ua/news>.
8. Зав'ялова І. А. Стан та перспективи розвитку лізингового ринку в Україні / І. А. Зав'ялова, О. М. Фесик, С. В. Іванова С.В. // Наукові інтернет-конференції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intkonf.org/zavyalova-ia-fesik-om-ivanova-sv-stan-ta-perspektivi-rozvitku-lizingovogo-rinku-v-ukrayini>.
9. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування за 2000-2008 рр. [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Логвинова Н. Банк и лизинговая компания – брак по рас чету / Н. Логвинова // Банковское обозрение. – 2007. - № 3. – С. 100-105.
11. Безклубна Н. Л. Роль банків у сфері лізингу та причини його стримування в Україні / Н. Л. Безклубна // Економіка та держава. – 2007. - № 1. – С. 36-37.

Сисоєва, Л.Ю. Взаємодія лізингових компаній з банківськими установами щодо інвестиційного забезпечення відтворення економіки [Текст] / Л.Ю. Сисоєва // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць / Науково-дослідний економічний інститут Мін-ва економіки України. - 2010. - № 4 (107). - С. 96-100.